

M. E. SERGHEENKO, *Oчерки по сельскому хозяйству древней Италии*. Изд. Акад. Наук СССР. Moscova — Leningrad, 1958, 245 p.

Profesoara Maria Efimovna Sergheenko de la Universitatea din Leningrad este de mult cunoscută publicului ca o cercetătoare neobosită a antichităților romane, domeniu spre care au îndrumat-o inițial profesorul său M. Rostovțev, iar mai apoi interesul permanent al școlii istorice sovietice față de faptele culturii materiale. Cartea sa despre Pompei, apărută în Editura Academiei de Științe a U.R.S.S. (Moscova-Leningrad, 1949), a fost tradusă în mai multe limbi. În 1950, în aceeași editură, autoarea a publicat traducerea tratatului *De agri cultura* al lui Cato, cu un studiu introductiv și un excelent comentariu, cel mai bogat din câte însoțesc textul lui Cato (130 p.).

Cartea de care ne ocupăm reunește o serie de studii referitoare la agricultura vechei Italii (sec. II—I î.e.n.) și este una dintre puținele lucrări de ansamblu dedicate acestei probleme, care pînă acum a fost atinsă doar în tratate generale asupra economiei antice sau romane, ori în studii speciale, risipite prin diferite reviste.

Bazîndu-se în primul rînd pe izvoarele scrise, coroborate cu datele arheologice, autoarea tratează o serie de probleme fundamentale ale agriculturii italiice: *Proprietatea agricolă sclavagistă în Italia de mijloc în sec. II î.e.n.* (Cap. I, p. 3—24); *Lucrarea ogoarelor de cereale* (cap. II, p. 25—63); *Despre seceriș și treierat* (cap. III, p. 64—77); *Pomicultura* (cap. IV, p. 78—121), cu un capitol special despre *cultura măslinilor* (p. 122—133); *Creșterea oilor și a porcilor* (cap. VI, p. 134—149); *Proprietatea agricolă suburbană* (cap. VII, p. 150—160), cu caracterul ei cu totul specific, determinat de apropierea imediată a unei imense piețe de desfacere. Deosebit de important este capitolul al VIII-lea, *Organizarea agriculturii în valea Padului în sec. II—I î.e.n.*, în care sînt tratate raporturile dintre diferitele clase și pături sociale angajate în agricultură și mai ales problema țăranului liber, problema puțin cunoscută și încă mai puțin studiată. Pentru lămurirea acestei probleme autoarea folosește datele deosebit de importante, deși lacunare, pe care le oferă fragmentele lui Saserna, pe nedrept neglijate pînă în prezent. Ultimul capitol, *Villae rusticae lângă Pompei* (p. 174—199) prezintă concluziile ce se pot trage asupra caracterului agriculturii suburbane pompeiene pe baza descoperirilor arheologice, a inventarului agricol și a planului vilor rustice de lângă Pompei. Autoarea propune în urma cercetărilor personale, o nouă clasificare a acestor vile, deosebită de cea dată de M. I. Rostovțev.

Cartea este îmbogățită cu un amplu aparat de trimiteri și note explicative (p. 200—245), cu numeroase ilustrații, planuri și trei hărți.

Pe lângă înalta ținută științifică și excelenta prezentare grafică a cărții, credem că nu e de neglijat, în cazul unei lucrări dedicate unei probleme atît de aride, pur tehnice, o altă calitate a ei: stilul deosebit de viu, de atrăgător, care stîrnește interes chiar și la cititorii care nu sînt de strictă specialitate.

C. Poghirca

Abenteuer meines Lebens. Heinrich Schliemann erzählt. Selbstzeugnisse herausgegeben und erläutert von Heinrich Alexander Stoll. Mit einem Geleitwort von Georg Karo. Leipzig, Brockhaus, 1960, 404 p. in 16°. 33 planșe.

Autorul romanului de răsunător succes: *Der Traum von Troja*, apărut cu cîțiva ani în urmă și închinat evocării uneia din cele mai extraordinare cariere din cîte cunoaște istoria culturii europene, revine, în cartea pe care o semnalăm, asupra eroului său favorit, punînd sub ochii

citorului nu povestea romanțată sau interpretarea liberă a unei existențe pline de neprevăzut, ci documentele autobiografice pe care Schliemann însuși s-a îngrijit să le lase posterității. Cum se știe, acestea sînt destul de numeroase și de amănunțite, părintele arheologiei egeene fiind un om care nu s-a îndoit vreodată nici de însemnătatea propriei persoane, nici de interesul pe care — după moarte — avea să i-l acorde viitorimea.

Date autobiografice se citesc astfel în cuvîntul introductiv la jurnalul călătoriei în America (scris în 1851, dar editat abia în 1942 de Shirley H. Weber), în prefața cărții despre Ithaca (1869) în sfîrșit, într-o lungă scrisoare către editorul Brockhaus, dezvoltată mai tîrziu și tipărită în fruntea primei sale lucrări importante: *Ilios. Stadt und Land der Troianer* (1881). Osebit, în vasta și variata-i corespondență, întreținută cu hărnicie de-a lungul întregii vieți și din care două volume au fost publicate în 1936 și 1953 sub îngrijirea lui Ernst Meyer.

Din acest bogat material, Heinrich Alexander Stoll a ales și publicat în noua sa lucrare textele semnificative, așa fel ca succesiunea lor să întregească tabloul uimitoarei cariere a descoperitorului lumii miceniene, iar simpla lor alăturare să arunce lumină asupra aspectelor nu o dată contradictorii ale acestei neobișnuite personalități.

După o introducere în care se examinează locul lui Schliemann în cadrul vremii lui și, în chip special, raporturile sale cu editorul Brockhaus din Leipzig; după indicații asupra condițiilor în care a fost alcătuită culegerea, se retipăresc, în ordinea aci indicată extrase importante din *Autobiografie*, privind copilăria și anii de negustorie (1822—1868), din jurnalul călătoriei în America (pentru timpul petrecut la Sacramento: 1850—1852), în sfîrșit, din jurnalul călătoriei în Extremul Orient: *La Chine et le Japon au temps présent*, cea dintîi carte tipărită a lui Schliemann, apărută la Paris în 1867.

Acestor texte dinainte cunoscute, Heinrich Alexander Stoll le adaugă acum un lot de 69 scrisori inedite, adresate lui Wilhelm Rüst și datînd din ultima perioadă a vieții lui Schliemann (1868—1890), bogate în amănunte de tot felul, dar mai ales revelatoare pentru psihologia omului ajuns la notorietate mondială după sforțări îndelungate și tenace, răsplătite prin descoperiri de o însemnătate pe care închipuirea nici unui arheolog n-ar fi izbutit vreodată s-o conceapă. Din acest punct de vedere, scrisorile către Rüst — un vechi prieten de școală, căruia Schliemann i se adresează cu inima deschisă, mărturisindu-i toate proiectele și preocupările — reprezintă, se poate spune, interesul de căpetenie al volumului. Trebuie subliniată însă — și laudată — grija inteligentă cu care sînt alese și comentate *toate* documentele oferite publicului, ca și înțelegătoarea simpatie cu care — departe de orice exaltare hagiografică, de-a lungul întregii lucrări — e înfățișat omul căruia, în cuvîntu-i introductiv, Georg Karo îi închină rîndurile emoționante: « Keiner trägt in Griechenland mehr Schliemanns Namen. Aber er lebt fort im Gennadion und vor allem in den grossartigen mykenischen Saale des Athener Nationalmuseums, wo die von ihm geschenkten Schätze die Schrecken des letzten Weltkrieges glücklich ohne Schaden überdauert haben ».

D. M. Pippidi